

Åse härad.

Åse härad är länets västligaste. Det är beläget utefter södra Vänerstranden med halvön Vänersnäs. I V gränsar det till Väne härad i Älvsborgs län; gränsen går högst uppe på Halle- och Hunneberg. Österut ligger Kållands härad och i S Viste härad. Åse härad utgjorde under medeltiden en del av Ås bo i Västergötlands nordvästra fjärding. Stadgan om tingsböternas fördelning i ÄVgL låter häradet representera $\frac{7}{102}$ av landskapet.

Från Åse härad äro 11 runinskrifter kända: Vg 100–105, 107–110, 112.¹ Dessa fördela sig på följande 8 av häradets 10 socknar: Flo 2, Håle 2, Sal 1, Särestad 1, Tun 1, Täng 2, Vänersnäs 1, Ås 1.

Av de 11 inskrifterna är en anbragt på en ursprungligen lagd gravsten: Vg 105. De övriga 10 ha varit runstenar i vanlig mening: Vg 100–104, 107–110, 112. Alla de 11 ristningarna äro helt eller delvis bevarade.

Ingen av häradets runstenar finns numera på ursprunglig plats. De flesta (Vg 100, 102–105, 107–109, 112) finnas nu i eller vid kyrkorna. De ha alla påträffats i sekundärt läge i kyrkväggars eller bogårdsmurar.

6 inskrifter äro oskadade och fullständiga: Vg 100, 102–104, 108, 112. Skador genom enbart slitning, golvtramp, varigenom texten nu till stor del är oläslig, visar en sten: Vg 109. Av 2 stenar (Vg 101 och 105) återstå större delarna. Av två (Vg 107 och 110) finnas nu bara fragment. Större delen av det nu saknade partiet av Vg 107 känner man genom en 1600-talsavbildning. Vg 110 var även den till en del känd på 1600-talet.

Ikke mindre än 8 runstenar (Vg 100–103, 107, 109, 110, 112) avtecknades 1669 av Antikvitetskollegiets ritare E. Brenner. Av dessa äro 7 (alla utom Vg 109) avbildade i *Bautil* (1750). Alla 8 äro registrerade i J. G. Liljegren, *Runurkunder* (1833). De övriga (Vg 104, 105, 108) ha påträffats under senare hälften av 1800-talet. Omkring år 1930 påträffades det enda bevarade fragmentet av Vg 110 och så sent som 1948 fann man ett tidigare okänt fragment av Vg 107.

100. Flo sn, kyrkogården.

Pl. 79.

Litteratur: B 952, L 1375, T 40. J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, bl. 56 a; Osign. anteckning i Sundholmska samlingen 19 (Stifts- och Landsbibl., Skara); C. G. G. Hilfeling, *Resor på 1790-talet*, s. 19 (ATA), *Resa 1792*, s. 14 f. (red. av P. Tham i KB F m 57: 1); P. Tham, *Archeologiska Anvisningar*, bl. 25 (ATA), *Egna Manuscripter och Siöborgs Resor*, s. 124 (ATA); P. E. Lindskog, *En korrekt beskrifning om Skara stift* 5 (1816), s. 107; P. A. Säve, *Berättelse* 1863, s. 101 (ATA, tr. i ATS 3, 1873, s. 148); K. af Schmidt, *Antiqvariska anteckningar från Västergötland och Åse härad* 1872, s. 85 (ATA); R. Hjorth, *Beskrifning öfver Åse härad* (1902), s. 37; O. Sjögren, *Sverige* 4 (1933), s. 304; *Handlingar* 1935 i ATA; H. Wideen, *Västsvenska vikingatidsstudier* (1955), passim.

Äldre avbildningar: E. Brenner, bläckteckning 1669 (i KB F m 27, s. 3), renritning 1670 (i KB F l 4 c, s. 45); J. Hadorph och P. Törnewall, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 952); Tham, bläckteckning (i Hilfeling a. a., KB), d:o (i *Egna Manuscripter*); Liljegren, laverad teckning efter Hilfeling (ATA); Säve, bläckteckning (i a. a.); O. Erlandsson, träsnitt (i T 40).

¹ Om Vg 106 och 111 se nedan s. 176 och 182.

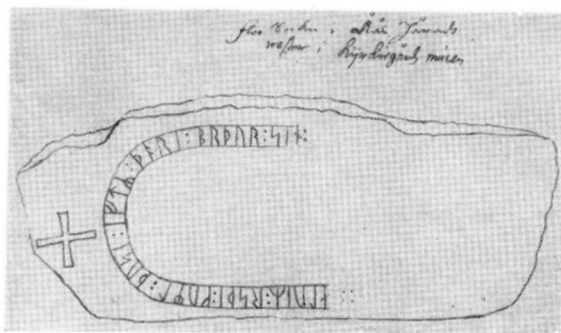

Fig. 152. Vg 100. Flo sn, kyrkogården.
Efter teckning av Brenner i F m 27.

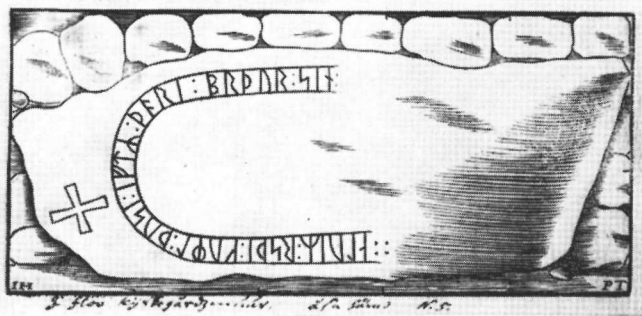

Fig. 153. Vg 100. Flo sn, kyrkogården.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 952).

Runstenen står rest på Flo kyrkogård, 13 m. S om kyrkans torn.

Enligt E. Brenner (1669) fanns stenen »wester i kyrkiegårdsmuren». Detta bekräftas av en osignerad anteckning i Sundholmska samlingen (slutet av 1700-talet): »Jgenfunnen då Kyrkobalken refs 1755. opsat på Kyrkogården». B 952 har (tydligt på grund av förbiseende) överskriften: »J Kyrkomuren» (L 1375 efter Brenner: »V. kyrkogårdsmuren»). Redan före C. G. G. Hilfelings tid tycks stenen ha erhållit sin nuvarande placering på kyrkogården.

Rödgrå gnejs. Höjd 2,12 m., bredd 1,16 m. Ristningen är djupt och tydligt huggen. Korset är utfört i samma teknik som den övriga ristningen och förmodligen samtidigt med denna.

Inskrift:

· :: aluir : rsþi : kuml : þusi : rfttr : þori : brþur : sin :

Alvir resti kuml þosi æftir Þori, broður sinn.

»Alver reste detta minnesmärke efter Tore, sin broder.»

Till läsningen: Inskriften börjar med fem punkter som sk. 4 i är icke stungen. 5 r läses av Torin felaktigt r. Efter 17 i står sk i form av tre punkter, den översta är något grundare än de övriga ehuru säkert huggen. Bistavarna i 18 r äro mycket grunda. Hilfeling läser denna runa r, Brenner (B 952, L 1375), Säve, Torin i. Nedre bst i 23 o är grund men tydlig. Sk som bildar inskriftens avslutning är djupt och tydligt .:

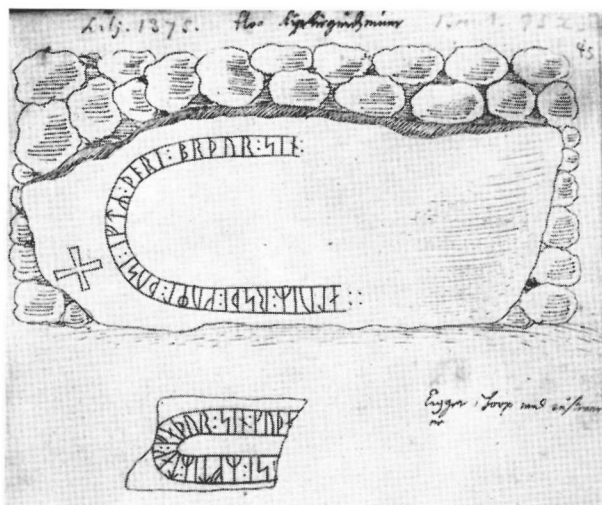

Fig. 154. Vg 100 och 101. Flo sn, kyrkogården och Bragnum. Efter teckning av Brenner i F l 4 c.

Verbet *resa* är i förbindelse med *kumbl* mindre vanligt än *gærva* (se Vg 115). Det har möjligen använts även på Vg 101, liksom det förekommer på några få andra svenska och danska runstenar. Se vidare Vg 115 och där citerad litteratur.

Om mansnamnet *Alvir*, *Olvir*, se Vg 87.

101. Flo sn, Bragnum.

Pl. 78.

Litteratur: B 1155, L 1376, T 41. J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 54; C. G. G. Hilfeling, Resor på 1790-talet, s. 21 (ATA), Resa 1792, s. 15 f. (red. av P. Tham i KB F m 57: 1); P. Tham, Archeologiska Anvisningar, bl. 25 (ATA); K. af Schmidt, Antiquariska anteckningar från Västergötland och Åse härad 1872, s. 85 (ATA); R. Hjorth, Brev ¹⁹/₁₁ 1876 t. K. Torin (VFA); Handlingar 1923, 24, 26, 28, 35, 36 (restaureringsrapport) i ATA; O. Sjögren, Sverige 4 (1933), s. 304; H. Wideen, Västsvenska vikingatidsstudier (1955), passim.

Äldre avbildningar: Stenens övre del: E. Brenner, bläckteckning 1669 (i KB F m 27, s. 3), renritning 1670 (i KB F l 4 c, s. 45); J. Hadorph och P. Törnewall, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 1155); Hilfeling, bläckteckning (i a. a., ATA); Tham, bläckteckning (i Hilfeling a. a., KB); [L.] Frigell, bläckteckning aug. 1792 (ATA); Liljegren, laverad teckning (ATA); O. Erlandsson, träsnitt (i T 41). Stenens nedre del: Hjorth, blyertsskiss (i a. a.); S. Welin, teckning (ATA).

Runstenen står rest 75 m. VNV om Bragnum nr 1.

Ett stycke av stenen, översta delen, är känt sedan 1600-talet. E. Brenner uppger, att det fanns »i skillnaden mellan vesterby och Bragnum», C. G. G. Hilfeling i Bragnum »endast ett Musqoetskott från högden af Huneberg» — »Har tilförene stådt i Krokhagen mellan Flo och Bragnum». Prosten Frigells teckning har påskriften: »Ligger på en utmark i Flo Sokn». Vid K. Torins besök låg fragmentet som trappsten till boningshuset i Lars Svensgården Bragnum (även kallad Björn Skulegården), men uttogs vid tillfället ifråga ur trappan av gårdens dåvarande ägare. Stenens undre del påträffades kort därefter vid »Andreas Johanssons stallbyggnad», dit den nyligen förts från Lilla Västerby ägor närmare kyrkan. Delarna hopsattes, och stenen restes på sin nuvarande plats 1926 av S. Welin.

Ännu saknas nedersta delen av stenen, vilken efter anvisningar i orten söktes 1935 i den s.k. prästgårdens bron 300 m. VSV om kyrkan, som nyss omlagts, men efterforskandet blev utan resultat.

Det förefaller troligt, att stenen ursprungligen har stått vid Lilla Västerby.

Rödaktig granit med inströdda, ljusare kvartspartier. Höjd 1,47 m., bredd 0,54 m. Övre delen av stenen är sliten. Runorna äro väl och tydligt huggna.

Inskrift:

... - þi : kuml : þusi : rftir : tak : faður : sin : kuþan : þrkn : osbiu ...

... [res]ti(?) kumbl þosi æftir Dag, faður sinn, goðan þegn. Asbio[rn] ...

»... reste detta minnesmärke efter Dag, sin fader, en god tägn. Asbjörn (högg runorna).»

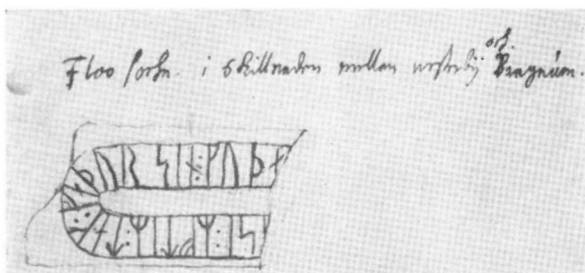

Fig. 155. Vg 101. Flo sn, Bragnum.
Efter teckning av Brenner i F m 27.

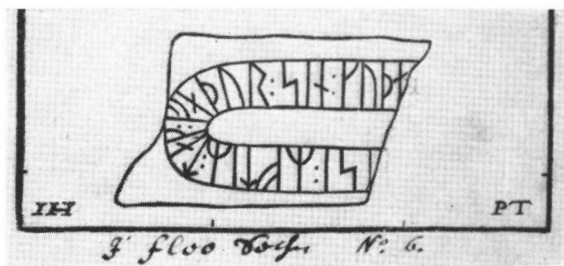

Fig. 156. Vg 101. Flo sn, Bragnum.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 1155).